

Preporuke - kako demokratizovati Srbiju?

Preporuke - kako demokratizovati Srbiju?

Autori poglavlja formulisali su ključne probleme u oblastima koje su analizirali i ponudili odgovore na njih. Imajući u vidu da Crta i brojne druge organizacije civilnog društva već imaju formulisane konkretne preporuke za unapređenje rada mnogih institucija, na ovom mestu smo želeli da formulišemo preporuke koje bi bile načelne i ukazivale na neuralgične tačke za stanje demokratije u Srbiji. U skladu sa tim, ponuđena rešenja su ambiciozna i optimistična, ona izlaze iz okvira svakodnevnih političkih dešavanja i bacaju svetlo na budućnost demokratije u Srbiji u narednih deset godina.

Vladavina prava u Srbiji

/ Jačati nezavisnost pravosuđa

Neophodno je ojačati nezavisnost pravosuđa, a posebno nezavisnost i veći društveni i profesionalni angažman Republičkog javnog tužilaštva. To podrazumeva izmenu zakona i Ustava koje bi išle u pravcu ne veće kontrole već veće nezavisnosti. Istovremeno, potrebno je da se izvršna vlast uzdržava od delegitimiziranja pravosuđa u javnoj sferi.

/ Jačati sve vrste građanskih inicijativa i (re)politizovati ih

U pogledu društvene kontrole vlasti, čini se da bi prelazak s depolitizovanih aktivnosti (kao što su praćenje rada, izveštavanje i slično) na „politizovanije“ akcije (kao što su javni protesti i druge vrste građanskog pritiska) moglo doprineti unapređenju vladavine prava.

/ Jačati međusobne veze mehanizama kontrole vlasti

Da bi se unapredila vladavina prava i odgovornost vlasti, potrebno je ostvariti određeni napredak u sve tri dimenzije odgovornosti: političke, zakonske i odgovornosti prema građanskom društvu. Analize pokazuju da se tek sinhronizovanim uticajem po-

litičkog sistema, pravosuđa i građanskog društva može ostvariti određeni napredak u pogledu kontrole rada vlasti i jačanja pravne države.

Izbori u Srbiji

/ Profesionalizovati izbornu administraciju

Način na koji je uređena izborna administracija čini je podložnom političkom uticaju stranaka, posebno u poslednjem periodu kada predstavnici vladajuće koalicije imaju izraženu većinu u stalnom sastavu, a često i u proširenom. Dodatno, struktura administracije, njena nestalnost, i ograničeni kapaciteti stručnih službi onemogućavaju je da u praksi zaštiti integritet izbora. Stoga je potrebna profesionalna izborna administracija, nezavisna u radu, trajno posvećena jačanju integriteta izbornog procesa.

/ Uspostaviti aktivniju ulogu nezavisnih tela

Nezavisna tela koja vrše nadzor nad akterima i regulišu ponašanje tokom izbora povukla su se od svojih nadležnosti. Njihove aktivnosti nisu dovoljne da se spreči neravnopravnost učesnika u kampanji, kao i neravnomerna zastupljenost u medijima. Njihovi nalazi po pravilu se objavljuju posle izbornog dana i ne mogu da utiču ni na odlučivanje birača. Neophodna je aktivna uloga nezavisnih tela, koja bi kontrolisala i sankcionisala ponašanje izbornih aktera, pre svega onih koji zloupotrebljavaju javne resurse i nastupaju sa pozicije vlasti.

/ Rekonstruisati medijsko okruženje u izbornom procesu

Medijsko okruženje ne omogućava biračima da se informišu o kandidatima i njihovim programima. Politički uticaj na medije je visok, i van specijalnog izbornog programa, u glavnim javnim i privatnim medijima dominiraju javni funkcioneri i predstavnici stranaka na vlasti. Malo je medija kritičnih prema vlasti i nisu u poziciji da stvore uravnoteženu sliku. Profesionalni mediji bi trebalo da informišu birače na neutralan i analitički način, da ih upoznaju ne samo s programima partija već i s ponašanjem aktera u izbornom procesu, kako bi na izborima mogli da budu pozvani na političku odgovornost.

/ Podsticati veću izbornu participaciju

Pored restriktivnih uslova za registrovanje političkih partija, izborni sistem deluje destimulativno na samostalno učešće partija na izborima. Broj glasača se od izbora 2008. do 2020. smanjio za million. Promenama izbornih pravila trebalo bi olakšati učestvovanje partija u izbornom procesu, ukloniti sva praktična ograničenja za glasanje i otkloniti biračima strah od posledica zbog izlaska ili neizlaska na izbore.

/ Personalizovati izborni sistem

Specifičan izborni sistem koji stvara slabu vezu između birača i izabranih predstavnika, u kom ključnu posredujuću ulogu imaju političke partije, otežava građanima da putem demokratskih mehanizama utiču na ponašanje političkih aktera i pozivaju ih na političku odgovornost. Potrebna je promena izbornog sistema u pravcu personalizacije, odnosno uspostavljanja direktnijeg odnosa između birača i izabranih predstavnika, uz zadržavanje prednosti postojećeg proporcionalnog sistema.

Parlament Republike Srbije

/ Unaprediti funkcionisanje parlamenta i osigurati da se sve njegove funkcije realizuju u punoj meri

Za funkcionalan parlament, koji suštinski ostvaruje svoju ulogu, potrebna je sistem-ska, dosledna i delotvorna primena svih procedura i mehanizama koje ima na raspolaganju u svom radu. Jačanju sistemskog pristupa i delotvornom funkcionisanju parlamenta doprinelo bi: redovno usvajanje i dosledno sprovođenje godišnjeg programa rada Skupštine; jača uloga i odgovornost skupštinskih odbora, kao i pravovremeno angažovanje parlamentarnih mehanizama povodom ključnih aktuelnih pitanja od značaja za građane.

/ Unaprediti zakonodavni proces

Veći stepen učešća narodnih poslanika i skupštinskih odbora u zakonodavnom procesu, uz uključivanje mišljenja, odnosno komentara, stručne i šire zajednice o predlozima na skupštinskoj agenda, doprineo bi obezbeđivanju suštinskog razmatranja predloženih zakonskih rešenja i njihovih efekata u svim segmentima društva. Time bi se u najvećoj mogućoj meri predupredilo usvajanje nepovoljnih, diskriminatorskih ili

kontradiktornih zakonskih rešenja. Uz to, smislenije angažovanje narodnih poslanika i skupštinskih odbora doprinelo bi prevazilaženju široko rasprostranjene slike Skupštine svedene na puku administrativnu službu Vlade, odnosno predsednika Republike (eng. *rubber stamp parliament*).

/ Dosledno i delotvorno realizovati parlamentarnu kontrolu

Da bi se obezbedio suštinski parlamentarni nadzor, postojeći mehanizmi moraju se koristiti proaktivno i dosledno. U tom smislu, potrebno je da parlament redovno i dosledno zahteva i razmatra izveštaje ministarstava i Vlade, da u svojim zaključcima obavezuje izvršnu vlast na preduzimanje konkretnih aktivnosti u cilju ispunjavanja preporuka nezavisnih institucija, kao i da kontinuirano prati rezonivnost izvršne vlasti i zahteva odgovornost za postignute rezultate. Uz to, parlament mora da osigura proaktivnu saradnju s nezavisnim institucijama, da obezbedi sve preduslove za njihov nezavisno, autonomno i delotvorno funkcionisanje, proaktivno traži i koristi mišljenja i nalaze nezavisnih institucije u svom radu, kao i da redovno i pravovremeno razmatra njihove izveštaje, i tim povodom usvaja zaključke koji suštinski doprinose ispunjavanju njihovih preporuke i unapređenju stanja u oblastima njihove nadležnosti.

/ Podsticati pluralizam i razvoj parlamentarnog dijaloga

Neophodno je obezbediti preduslove za pluralizam mišljenja i razvoj kulture dijaloga u parlamentu. U tom smislu, predsedavajući je dužan da spreči i nepristrasno sankcioniše uvrede, napade, kao i svako drugo neprimereno ponašanje narodnih poslanika doslednom primenom mehanizama predviđenih skupštinskim Poslovníkom i Kodeksom ponašanja narodnih poslanika, kako bi se pod hitno obustavila zloupotreba skupštinske govornice. Tome bi doprinela i izmena Kodeksa ponašanja narodnih poslanika u skladu s međunarodnim standardima, koji su bili uzeti u obzir prilikom izrade prethodnih nacrtá ovog dokumenta.

Političke partije u Srbiji

/ Obezbediti ravnopravnije uslove za izbornu takmičenje

Položaj opozicije je slaba tačka skoro svakog sistema. Ipak, u Srbiji su opozicione stranke sistemski oslabljene, kako na nivou autoritarnih praksi tako i zbog niza institucionalnih mehanizama uvedenih da se ojača dominacija vladajuće stranke. Stvaranje ravnopravnijih uslova za rad (kroz izmene Poslovnika o radu skupštine, mehanizama finansiranja i medijskih uslova) i političko takmičenje (koje se neće razumeti samo u kontekstu izborne kampanje) je preduslov uspostavljanja stabilnijeg demokratskog poretka.

/ Podsticati ukрупnjavanje partija/partijskog sistema

Izborna pravila bi trebalo da podstaknu ukрупnjavanje partijske scene. Vraćanje izbornog cenzusa na 5%, uvođenje umerenog stepenastog cenzusa za koalicije i sprečavanje da „lažne“ manjinske stranke koriste rupe u zakonu bi pokrenulo trendove ukрупnjavanja. Ovaj trend bi mogao biti ojačan i drugim podsticajima poput mehanizama finansiranja partija ili Poslovnika o radu Skupštine.

/ Podsticati ideološko profilisanje partija

Ideološke pozicije stranaka su od velikog značaja za birače, njihovo praćenje politike i utvrđivanje političke odgovornosti. Zbog toga je važno da se političke pozicije stranaka konkretizuju i jasnije artikulišu, što naravno nije ni kratkotrajan ni jednostavan proces. On se može podstaći većim prostorom za predstavnike javnosti i civilnog društva, transparentnijim radom Narodne skupštine (javne rasprave i javna slušanja), ali i drugačijim odnosom medija prema političarima.

/ Podsticanje unutarstranačkog takmičenja

Podsticanje unutarstranačkog takmičenja vodilo bi ka dugoročno stabilnijim i transparentnijim partijama, kao i smanjenju efekata prezidencijalizacije. Ovo se može postići institucionalnim mehanizmima (razdvajanje izbora na različitim nivoima ili uvođenjem preferencijalnog glasanja), ali i podsticajima koji dolaze od strane medija ili civilnog društva.

Ljudska prava i demokratija

/ Garantovati slobodu mirnog okupljanja za sve građane

Sloboda mirnog okupljanja ima instrumentalnu vrednost za vlast i za građane. Vlast je dozvoljava u onim slučajevima i u onoj meri u kojoj njeni interesi nisu ugroženi, dok je građani vrlo često uživaju bez osećaja solidarnosti prema pojedincima i grupama kojima je uskraćena. Unapređenju stanja u ovoj oblasti veliki doprinos dala bi promena strategije vlasti (kojom bi se uspostavila i poštovala načelna pravila uživanja slobode mirnog okupljanja) i samih građana (kojom bi se izgradila solidarnost prema svima kojima je ova sloboda uskraćena).

/ Dosledno primenjivati zakone i osnaživati pojedince i marginalizovane grupe

U pogledu zaštite od diskriminacije potrebno je raditi na doslednijoj primeni zakona i nediskriminativnoj promociji principa u javnoj sferi. Takođe, potrebno je jačati mehanizme kojima bi se osnažile grupe s manjim kulturnim, socijalnim i ekonomskim kapitalom da više koriste mehanizme zaštite svojih interesa. Konačno, u korenu diskriminacije, posebno prema Romima i ženama, stoje snažni kulturni obrasci. Bez njihove promene (a nosioci te promene mogli bi biti i političari i poslovni ljudi), neće biti promene koja bi suzbila raširenost i intenzitet diskriminacije.

/ Štititi prava kroz međusobnu saradnju različitih društvenih grupa i aktera

Socio-ekonomska prava predstavljaju oblast u kojoj je ostvaren relativno skroman napredak. Model ekonomskog razvoja i trendovi na tržištu rada ne deluju povoljno na ovaj domen prava. Kao i u slučaju nekih političkih sloboda, različite društvene grupe ne saraduju u zaštiti prava. Na primer, zato što je tržište rada dualno (što znači da je status radnika u javnom sektoru i pojedinim velikim kompanijama bolji nego radnika u malim i srednjim preduzećima (MSP), samozaposlenih i radnika u neformalnom sektoru) saradnja različitih grupa radnika u u borbi za socio-ekonomska prava izostaje. Slično tome, radnici i poljoprivrednici ne uspevaju da zajednički rade na zaštiti socio-ekonomskih prava. Sve to ukazuje da bi borba za prava bila bi efikasnija ukoliko bi prešla granice pojedinih grupa.

Rodna ravnopravnost u Srbiji

/ Efektivnija implementaciju zakona i politika

Usvojen Zakon o rodnoj ravnopravnosti i Izmene Zakona o zabrani diskriminacije potrebno je efektivno sprovoditi i nadzirati njihovu primenu. Takođe, potrebno je osigurati efektivno sprovođenje nove Strategije za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Pored toga, potrebno je usvojiti nove politike rodne ravnopravnosti, jer je Strategija o rodnoj ravnopravnosti istekla 2020. godine, a evaluacija ove strategije pokazala je na vrlo umerena postignuća tek u pojedinim oblastima.

/ Veći uticaj civilnog društva i aktivistkinja na donošenje odluka

U usvajanje novih politika i nadzor nad primenom zakona i strategija potrebno je uključiti žensko/feminističko civilno društvo, jer se jedino tako mogu postaviti elementi za ostvarivanje prava i interesa žena, imajući u vidu da politička participacija žena kroz osnovne mehanizme vlasti ne predstavlja adekvatno sredstvo za taj cilj.

/ Unapređivati položaj žena u ključnim oblastima

Potrebno je unapređivati položaj žena i rodnu ravnopravnost simultano u ključnim oblastima njihove participacije i položaja, jer tek uz obuhvatno osnaživanje one mogu i ostvariti veću participaciju kroz građanski aktivizam i uključivanje u političko delovanje. To se, pre svega, odnosi na zaposlenost žena kroz smanjenje rodne segregacije i podsticanje žena da se obrazuju i zapošljavaju u oblastima koje su perspektivnije, kao i otklanjanje diskriminacije pri zapošljavanju i unapređivanju. Posebno važno je i otklanjanje imovinskih nejednakosti kroz doslednu primenu zakona i podizanja svesti o značaju pravične raspodele i nasleđivanja imovine. Konačno, važno je preraspodeliti odgovornosti u brizi o porodici i domaćinstvu kroz zakonska rešenja koja bi učinila roditeljsko odsustvo očeva obaveznim, odnosno neprenosivim, kao i unapređene sisteme sprečavanja i zaštite žena od rodno zasnovanog nasilja, uključujući pored različitih oblika partnerskog, porodičnog i drugog rodno zasnovanog nasilja i nasilje nad ženama koje obavljaju javne funkcije.

Mediji i demokratija

/ Obezbediti autonomnost rada i unaprediti funkcionisanje

Regulatornog tela za elektronske medije

Regulatorno telo za elektronske medije nije autonomno u odnosu na političku sferu i posledično ne ispunjava svoje osnovne zadatke u pogledu unapređivanja kvaliteta i raznovrsnosti sadržaja, zaštite javnog interesa i razvoja slobode izražavanja. U cilju depolitizacije, sastav Saveta REM-a trebalo bi izmeniti tako da udeo predstavnika države bude manji od polovine. Efikasnost u sprovođenju odluka REM može steći ako mu se omogući da izriče novčane kazne medijima. Potrebno je obavezati REM da redovno sprovodi i objavljuje monitoring medijskog izveštavanja tokom izborne kampanje, kao i da sprovodi redovna godišnja istraživanja medijskog tržišta u cilju sprečavanja medijske koncentracije.

/ Osigurati punu transparentnost medijskog vlasništva

i dodeljivanja javnog novca medijima

Obezbeđivanje transparentnosti medijskog vlasništva je važan preduslov za utvrđivanje neželjenih političkih i ekonomskih pritisaka na medije. Transparentnost vlasništva treba obezbediti izmenama vrste podataka koji se navode u registrima medija, omogućavanjem inspeksijske kontrole i izricanjem kazni za netačne podatke. Registrima bi trebalo da budu obuhvaćena sva javna davanja medijima. Potrebno je preciznije urediti oblast javnog obaveštavanja i oglašavanja, kao i oblast javnih nabavki organa javne vlasti i svih privrednih društava u kojima je država većinski vlasnik.

/ Pospešiti medijski pluralizam

Opadanje medijskog pluralizma izraženo je u oblasti političkog informisanja – kao interni pluralizam glasova i gledišta koji su zastupljeni u mediju, a postoji i na nivou celokupnog sistema – kao nedostatak kvalitetnih lokalnih medija i medija civilnog sektora. Manjak internog pluralizma posebno je problematičan u kontekstu dva javna medijska servisa Radio-televizije Vojvodine i Radio-televizije Srbije. REM bi trebalo obavezati da prati stanje medijskog pluralizma, posebno u predizbornom periodu. Proces projektnog sufinansiranja medijskih sadržaja potrebno je unaprediti tako da građani učestvuju u procesu određivanja tema od javnog interesa, a da komisije imaju potrebnu stručnost i nezavisnost.

/ Obezbediti nesmetan rad novinara

Novinarima i medijskim radnicima potrebno je obezbediti visok stepen bezbednosti za slobodno bavljenje profesijom, što uključuje prestanak kampanja blaćenja novinara, efikasnu zaštitu u slučaju napada, kao i autonomnost i efikasnost sudstva u procesuiranju napada na novinare. Novinarima je potrebno obezbediti pristup svim informacijama od javnog značaja. Treba promovisati uvođenje internih mehanizama za uspostavljanje i očuvanje uređivačke autonomije.

Civilno društvo u Srbiji

/ Podstaci uključivanje civilnog društva u proces donošenja odluka

Neophodno je poboljšati komunikaciju između državnih institucija i civilnog društva, koja danas gotovo u potpunosti izostaje. Preporuka je da se vrati praksa organizovanja redovnih javnih slušanja i javnih rasprava, uz izmene propisa kojima bi se uvele obavezne javne rasprave prilikom izrade strateških dokumenata, precizirala pravila i procedure organizovanja javnih rasprava i javnih slušanja, a Narodna skupština obavezala na pokretanje rasprave o predlozima zakona koje podnose građani.

/ Zaustaviti napade na udruženja i pokrete koji se bave demokratizacijom i ljudskim pravima

OCD i njihovim aktivistima se upućuju preteća pisma i pozivi za policijska saslušanja, kao i javne pretnje u kojima se nazivaju stranim plaćenicima, izdajnicima, uz snažnu podršku tabloida bliskih vlastima. Nadležni organi ne reaguju na pretnje ili su vrlo spori. Nužno je prekidanje ovakve prakse, uspostavljanje vladavine prava i garantovanje slobodnog i nezavisnog delovanja građana u civilnoj sferi.

/ Sprečiti zloupotrebe u finansiranju aktivnosti civilnog društva iz javnih izvora

U civilnom društvu je vidljiva sve veća polarizacija usled sve većeg broja GONGO organizacija. Vladajuće stranke preko ovih organizacija sve više zloupotrebljavaju budžetska sredstva namenjena civilnom društvu. Neophodna je transparentnija dodela fi

nansijskih sredstava i precizniji i jasniji kriterijumi njihove dodele, kao i sprečavanje zloupotreba prava i uloga namenjenih civilnom društvu od strane OCD bliskih vlastima.

/ Unaprediti komunikaciju OCD s građanima i podstaći veće uključivanje građana u aktivnosti civilnog društva

Građani su apatični i nezainteresovani za delovanje u civilnom društvu, što se bar delimično može objasniti podaničkom političkom kulturom, ekonomskom neizvesnošću, naučenim oslanjanjem na državu i nedostatkom kapaciteta i slobodnog vremena. Pored toga, nevladine organizacije su mahom usmerene ka donatorima, uz veoma slabu povezanost s građanima i nisko međusobno poverenje. S druge strane, sve je više građanskih inicijativa koje dolaze „odozdo“, ali su one uglavnom lokalnog karaktera, s malim kapacitetima i mogućnostima obraćanja široj publici (delimično zbog kontrole medija). Obrazovanje građana za demokratiju, bolja komunikacija i neposredniji kontakt OCD sa građanima, uz garantovanje slobode medija, neophodni su koraci u pravcu prevazilaženja ovakvog stanja. Potrebno je podstaći građanski aktivizam i uključivanje građana u aktivnosti civilnog društva.

Klasne nejednakosti i demokratija

/ Unaprediti institucionalne mehanizme za povećanje šansi za ulazak u sistem obrazovanja i na tržište rada

Klasna (ne)pokretljivost je proces s dubokim strukturnim korenima i dugim trajanjem. Za promenu na ovom planu potrebno je menjati institucionalne mehanizme i prakse. Dva ključna polja za intervenciju su ulazak i kretanje kroz sistem obrazovanja i ulazak i kretanje kroz tržište rada. Na polju obrazovanja je potrebno povećavati šanse za ulazak u sistem obrazovanja za podzastupljene grupe i to na svim nivoima (od predškolskog do visokog obrazovanja) i u svim oblastima (npr. gimnazije za decu iz nižih klasa, a zatim i fakulteti, a ne samo više škole). Što se tiče tržišta rada, potrebno je razvijati preduzetničke veštine i podsticati samozapošljavanje mladih iz svih društvenih slojeva. Veoma važno je i da se iskorene partijsko zapošljavanje i nepotizam u javnom sektoru tako što će se povećati transparentnost procesa zapošljavanja i ojačati sprovođenje zakona u ovoj oblasti. Na ovaj način će se ograničiti polje pripisanih privilegija za potomke vladajuće i srednje klase.

/ Jačati podršku vrednostima demokratije kroz osnaživanje demokratskih institucija

Slabljenje podrške vrednostima demokratije među nižim društvenim slojevima je rezultat gubitka poverenja u demokratske institucije i percepcija bazičnih društvenih odnosa kao nepravednih. Za promenu ovakve percepcije i obnovu poverenja u demokratska načela potrebne su sve one promene koje vode jačanju demokratskih institucija i povećanju participativnosti, a posebno borba protiv korupcije i političkog klijentelizma, koji dovode do uzurpacije javnih resursa od strane ekonomske i političke elite i do neumerenih ekonomskih nejednakosti.

/ Jačati solidarnost i međusobno poverenje kroz osnaživanje građanskih akcija

Nepoverenje u institucije i druge ljude je tesno povezano s pasivnošću građana, a za jačanje i održavanje demokratije je neophodan građanski aktivizam. Građanski aktivizam u Srbiji je donekle ojačao poslednjih godina, ali je u velikoj meri ograničen na aktivnosti pripadnika srednje klase. Za postizanje većih ciljeva potrebna je šira klasna koalicija, a za to je potrebno podizanje građanske svesti kod svih članova društva. Slobodni mediji, promovisanje demokratskih vrednosti i jačanje institucija i participativnosti su ključne aktivnosti na ovom planu. U tom smislu je posebno važna uloga organizacija građanskog društva, njihov izbor ciljeva delovanja, ciljnih grupa i ključnih poruka.

Međunarodni uticaj na demokratiju u Srbiji

/ Prilagoditi prodemokratske podsticaje izmenjenim okolnostima

Iako su dobra saradnja s vlastima i usmerenost na državne institucije preduslovi pozitivnog uticaja međunarodnih aktera na domaću demokratiju, pružaoci pomoći bi trebalo da budu osetljiviji na demokratske deficite aktuelnog režima, te da, u skladu s tim, izmene svoje prioritete i saveznike u promociji dalje demokratizacije u Srbiji. Jednako, prodemokratski akteri iz civilnog društva bi trebalo da se ažurnije prilagode svojoj staroj poziciji „rivala“ države, u koju su, nažalost, iznova gurnuti, umesto da po inertnosti potražuju pomoć za aktivnosti koje bi imale efekta da su mukotrпно i kratkoročno dostignuti partnerski odnosi s državom potrajali.

/ Rebrandirati proces evrointegracija

Svi uključeni domaći i međunarodni akteri trebalo bi da nađu način da zaustave dalje otuđivanje građana od procesa evrointegracija, budući da su njegova birokratska priroda, ali i takav pristup vlasti, učinili da građani pristupanje Uniji sve više doživljavaju kao otvaranje i zatvaranje nekakvih apstraktnih poglavlja, a ne kao proces reformi koji unapređuje njihovu pravnu, ekonomsku, socijalnu i svaku drugu sigurnost. Politički predstavnici bi trebalo da spreče da se rastući evroskepticizam među građanima dodatno prelije i na njihovu privrženost demokratiji kao najboljem obliku uređenja za Srbiju.

/ Zaštititi pravni poredak od korozivnog stranog kapitala

Privlačenje stranih investicija i kapitala ne sme da ide nauštrb vladavine prava i pravne države. Kratkoročna ekonomska dobit, kao i politička dobit vladajućih struktura čijoj popularnosti brz novac i nova radna mesta nesumnjivo pomažu, nanose nepopravljivu štetu domaćem demokratskom poretku i dobrobiti građana. Svi domaći i međunarodni akteri bi, otuda, trebalo da budno prate i sprečavaju sklapanje i sprovođenje međunarodnih političkih, ekonomskih i poslovnih aranžmana koji interese korozivnog kapitala stavljaju u nedozvoljeno privilegovan položaj, bilo putem tajnih ugovora, *lex specialis*-a, subvencija ili drugih pravnih i ekonomskih malverzacija i olakšica.

/ Razdvojiti spoljnopolitičku saradnju od promovisanja neliberalnih modela upravljanja

Aktuelni trend veličanja, a neretko i imitiranja, modela upravljanja „čvrstom rukom“ od strane političkih predstavnika, treba zaustaviti kako bi se sprečio dalji porast antidemokratskih i autoritarnih tendencija među građanima Srbije. S jedne strane, tačno je da preosetljivost na rast uticaja i popularnosti Rusije i Kine od strane EU, SAD i delova domaćeg civilnog sektora može da odvede u „samoostvarujuće proročanstvo“. Ipak, potrebna je stalna budnost i odgovornost svih političkih aktera kako se dobra saradnja i prijateljski odnosi s državama koje pate od demokratskih deficita ne bi negativno odrazili na privrženost političkih predstavnika i građana demokratskim vrednostima.

/ Uložiti napore u rešavanje pitanja u regionu

Mirno rešavanje svih otvorenih pitanja, od pograničnih sporova, preko položaja manjina, do statusa Kosova i Republike Srpske, nesumnjivo bi smanjilo antidemokratski potencijal koje zapaljiva retorika i povremeno zveckanje oružjem u regionu, pa i u Srbiji, nose sa sobom. Da bi rešenja ovih pitanja bila prihvaćena i trajna, potrebno je do njih

doći istinskim unutrašnjim dijalogom svih relevantnih političkih i društvenih aktera, uz informisano učešće građana i atmosferu koja ne podrazumeva linč svakoga ko misli drugačije od vlasti. Dok je međunarodni uticaj na rešavanje ovih pitanja neizbežan, snažno lokalno vlasništvo nad mirom, stabilnošću i demokratijom treba da bude imperativ svih političkih aktera i građana Srbije.